

formation of future teachers' professional competences, the ability for self-education throughout the life, the desire for the professional growth. The article demonstrates that the effectiveness of future preschool education institutions and primary school teachers training depends on such conditions as: understanding of the essence of the principle of continuity in general and the continuity between preschool and primary education in particular; the formation of the content of education of future specialists in the field of preschool and primary education training in accordance with the requirements of the principle of the continuity; the development of future teachers' competence – knowledge, skills, motives, values, professional qualities; the development of reflexive abilities; the formation of future preschool institutions teachers and primary school teachers' aims at self-education and self-improvement, the involvement of students in scientific work; the study of future specialists' personal growth and their professional development.

Key words: continuity, preschool education, primary education, pedagogical staff training.

УДК [378.016:78]:373.2.011.3-51

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-2.271-275

Ірина Ларіна, Юлія Доля
Iryna Larina, Yuliia Dolia

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ

FUTURE PRESCHOOL TEACHERS' TRAINING FOR PEDAGOGICAL COMMUNICATION IN THE PROCESS OF MUSICAL AND AESTHETIC WORK WITH PRESCHOOLERS

У статті розглянуто стилі педагогічного спілкування та особливості їх використання у професійній діяльності. Окреслено шляхи і запропоновано форми роботи щодо формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх працівників дошкільних навчальних закладів у процесі їх музично-естетичної підготовки.

Ключові слова: педагогічне спілкування, демократичний стиль педагогічного спілкування, формування індивідуального стилю педагогічного спілкування, музично-мовленнєва діяльність, інформаційно-комунікативні технології.

Сучасний світ постійно змінюється, а разом із ним змінюються й наші діти. Сьогодні вже не викликає сумніву той факт, що сучасні дошкільники дуже відрізняються від своїх однолітків минулих десятиріч. І навіть не тому, що змінилася природа самої дитини: принципово змінилося життя, очікування дорослих і дітей, виховні моделі у сім'ї і у закладі дошкільної освіти.

Сучасна освіта може бути продуктивною лише за умови, якщо до її змісту закласти потреби сучасних дітей, що, в свою чергу, висуває нові вимоги до професійної підготовки педагогічних працівників, які мають володіти повним арсеналом педагогічного впливу на дошкільників.

Сучасний педагог має вміти створювати і підтримувати сприятливий мікроклімат у дитячому колективі, забезпечувати психологічний комфорт і емоційне благополуччя дітей. Такі умови сприятимуть їх усебічному розвитку, гармонізації стосунків між дітьми і вихователем, дадуть змогу кожній дитині почуватися щасливою.

Задля ефективного вирішення цих та інших виховних завдань майбутній дошкільний працівник на момент початку професійної діяльності повинен мати сформований власний позитивний стиль педагогічного спілкування з дошкільниками.

Проблема комунікативного навчання посідає важливе місце у теорії педагогічного спілкування. Педагоги і психологи провели дослідження з питань професійної підготовки педагогічного працівника щодо навчання студентів педагогічного спілкування (М. Березовін, О. Бодальов, В. Кан-Калік, Я. Коломінський, Л. Мальковська, Н. Маслова, І. Синиця, І. Чернокозова, Є. Суботський та ін.).

Розробці технологій навчання спілкуванню, у яких актуалізуються різні підходи до його організації у контексті особистісно зорієнтованої освіти, присвятили свої дослідження В. Грехньов, О. Деркач, І. Зязюн, Н. Кузьміна, К. Левітан, М. Лазарев, В. Сластьонін, Г. Сагач та ін.

Специфіку музично-педагогічної діяльності і спілкування розглянуто у працях Е.Б. Абдулліна, Л. Арчажникової, Л. Баренбойма, Б. Кременштейн, Т. Суслової, В. Петрушина, В. Ражникова та ін.

Аналіз літератури за різними аспектами досліджуваної проблеми дозволив дійти висновку про те, що у присвяченому педагогічному спілкуванню комплексі досліджень не враховується специфіка змісту музично-естетичної підготовки майбутніх дошкільних працівників, що й зумовило вибір напрямку нашого наукового пошуку.

Спілкування – це своєрідний простір, у якому педагог і дитина виявляють свою індивідуальність і у якому реалізується самоздійснення та відбувається особистісний розвиток усіх учасників процесу. Відомо, що під стилем педагогічного спілкування розуміють індивідуально-типологічні особливості соціально-психологічної взаємодії педагога та дітей.

У педагогіці існує низка класифікацій стилів педагогічного спілкування. Виокремлюють: демократичний і авторитарний; автократичний, ліберальний і демократичний; активно-позитивний, ситуативний, пасивно-позитивний, активно-негативний, пасивно-негативний [1; 2; 4].

В. Кан-Калік уважав найбільш поширеними такі стилі педагогічного спілкування, як “спілкування-дистанція”, “спілкування-залякування”, “спілкування-загравання”, спілкування на підставі захопленості сумісною творчою діяльністю, спілкування на основі дружніх стосунків [2, с. 97-100].

Останні два стилі ґрунтуються на професійних навичках спілкування і високих професійно-етичних установках педагога, який у такому спілкуванні виступає як наставник і старший товариш, співучасник сумісної з дітьми діяльності. Ці два стилі є демократичними і позитивно впливають на ефективність навчально-виховного процесу. Демократичний стиль спілкування дозволяє враховувати індивідуальні властивості вихованців, особливості їх потреб і можливостей. Педагог, який володіє демократичним стилем, є об'єктивним в оцінках, не виявляє негативних установок, ініціативний у спілкуванні. Такий стиль він може опанувати за наявності високого рівня самосвідомості, здатності до постійного професійного самоаналізу і адекватної самооцінки.

У закладі дошкільної освіти найбільш прийнятним і продуктивним є саме демократичний стиль спілкування з дітьми. Вихователь, що його практикує, використовує у спілкуванні непрямий вплив на дошкільників, спрямований, насамперед, на створення позитивної емоційної атмосфери, що досягається шляхом спонукання до активності позитивними емоційно-оцінними судженнями. Такий стиль дозволяє вихователю майже не вдаватися до вирішення організаційних завдань і повністю зосередитись на формуванні особистості дитини.

Слід зазначити, що стиль педагогічного спілкування майбутнього дошкільного працівника формується ще на етапі підготовки до майбутньої професійної діяльності у педагогічному освітньому закладі. Важливо мати на увазі, що за стихійного характеру цього процесу можуть закріплюватися як позитивні, так і негативні способи спілкування з дітьми. Задля уникнення закріплення негативних способів спілкування процес формування позитивного, демократичного стилю спілкування підлягає педагогічному керуванню.

У ході підготовки педагогічних працівників для закладів дошкільної освіти педагогічне керування процесом формування позитивного стилю педагогічного спілкування з дітьми підпорядковане вирішенню комплексу завдань, насамперед: вивчення особистісних якостей студента, допомога в усвідомленні ним власної індивідуальності; виявлення комунікативних

недоліків студента; робота з подолання негативних “нашарувань” в стилі спілкування студента; стимулювання до самовиховання; розвиток комунікабельності, емпатії; спонукання до рефлексії; стимулювання процесу оволодіння студентом елементами педагогічного спілкування з урахуванням власних індивідуальних особливостей.

Формування власного демократичного стилю педагогічного спілкування майбутніх вихователів здійснюється в процесі вивчення ними передбачених навчальним планом дисциплін. Великий потенціал у цьому сенсі несуть у собі дисципліни музично-естетичного циклу, оскільки саме музика має могутній вплив на емоційно-вольову сферу особистості. Музичне мистецтво відзначається емоційно забарвленим змістом. Воно є засобом вираження й передачі думок і почуттів людей та являє собою унікальний засіб комунікації. Будучи залученими до світу музики, люди отримують здатність спілкуватись між собою на більш високому у порівнянні із повсякденним рівні. Музика здатна об'єднувати людей, робить їх більш відкритими для спілкування.

У практиці педагогічних ЗВО володіння позитивним стилем педагогічного спілкування спирається на достатній рівень сформованості у майбутніх дошкільних працівників мовленнєвої культури. Створена на факультеті дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди інтеграційна програма з дисциплін музично-естетичного циклу акцентує підвищену увагу на її подальшому розвитку в процесі їх підготовки до музично-мовленнєвої діяльності. Вихователь зобов'язаний уміти адекватно вербалізувати музичні образи. Він має володіти точним і яскравим словом, його мовлення повинно бути доступним розумінню дітей. Словесне спілкування з дитячою аудиторією вимагає від вихователя широкого і точного використання словникового запасу, дотримання орфоепічних норм і досконалого володіння виразними можливостями голосу.

Для всіх, хто за родом своєї діяльності працює голосом, мовленнєвий апарат є своєрідним музичним інструментом, яким слід володіти досконало, аби успішно ним користуватися.

Голос є невід'ємним атрибутом стилю педагогічного спілкування майбутнього дошкільного працівника, чимось на кшталт його “візитної картки”. Добре поставлений голос дозволяє за допомогою його звучання доносити до дітей найдрібніші смислові відтінки слів, допомагає дошкільникам сприймати живе мовлення вихователя у всій багатогранності його змісту, створює певний емоційний настрій, що полегшує сприйняття інформації дітьми.

Голос вихователя має характеризуватися достатнім динамічним діапазоном, щоби бути добре чутним у будь-якій точці аудиторії, мати достатню рухливість, гнучкість, досить широкий звуковисотний діапазон, виразне тембральне забарвлення, що також забезпечує легкість сприйняття дітьми сенсу висловлювання. Окрім цього, йому має бути властива витривалість, мала втомлюваність, оскільки вихователь протягом робочого дня витримує значне голосове навантаження.

У процесі формування у студентів власного позитивного стилю педагогічного спілкування особливого значення набувають індивідуальні заняття з музично-естетичних дисциплін. “Саме індивідуальна форма занять дозволяє у повній мірі враховувати індивідуальні особливості студентів, сприяє максимальному розкриттю їх комунікативних якостей, допомагає сформувати і розвинути педагогічну інтуїцію, такт і педагогічне чуття” [5, с. 152].

Індивідуальна форма музичних занять завдяки більш тісному спілкуванню з викладачем дозволяє студенту опосередковано переймати привабливі риси індивідуального стилю педагогічного спілкування самого викладача. Спілкуючись з викладачем і спостерігаючи його роботу, студент мимоволі “привласнює” його способи спілкування, відбирає такі, що можуть бути доцільними у його майбутній роботі з дітьми, а викладач, у свою чергу, допомагає студенту усвідомити цей процес, робить його педагогічно керованим.

Велику роль у формуванні у студентів позитивного стилю педагогічного спілкування на індивідуальних музичних заняттях відіграє використання методу інтеграції мистецтв. Цей підхід забезпечує оволодіння студентами засобами креативної діяльності і сприяє створенню ситуації успіху, яка за рахунок реального “проживання” студентами себе в різних видах мистецтва забезпечує якісно новий рівень організації взаємодії викладачів і студентів.

Створенню атмосфери відкритості, невимушеності, довірливості, також сприяє використання технології продуктивно-творчої діяльності. Ця технологія стимулює рефлексію власних досягнень і забезпечує створення креативного, психологічно комфортного середовища. На досягнення цієї мети працює більшість методів, що їх передбачає продуктивно-творча діяльність, зокрема, методи музичної імпровізації, інтерпретації власного виконання музичних творів, знов таки інтеграції різних видів мистецтв.

У процесі музично-педагогічної підготовки майбутні вихователі оволодівають методами використання елементів музично-терапевтичного впливу на дітей. Ці методи спрямовані на розширення і збагачення спектру людських переживань і, як наслідок, на формування світогляду особистості. Серед таких методів важливе місце посідають спеціальні дихальні вправи, музично-ритмічні рухи, перегляд слайдів із шедеврами світового живопису, відеофільмів із мальовничими видами природи, прослуховування підібраних з метою впливу на емоційний стан дитини музичних творів. Ці методи передбачають стимулювання слухової активності під час сприйняття музики, налагодження координації між слухом і голосом, ритмічного розвитку (пластичне інтонування, музично-ритмічні рухи), а також нормалізації основних функцій організму, таких як дихання, артеріальний тиск, серцевий ритм тощо. Опановуючи ці та інші методи і технології, студенти вчаться оптимістично сприймати життя, що є необхідною умовою для душевного і соматичного здоров'я кожної людини. “Терапія мистецтвом та музикотерапія зокрема націлює педагогічного працівника на співробітництво з дитиною, на інтеграцію художньо-творчої діяльності, тому її рекомендується використовувати не тільки на музичних заняттях, але й в усіх видах навчально-виховної діяльності” [7, с. 71].

Сьогодні принципово інший тип спілкування між викладачем і студентом та відповідно й новий тип занять дозволяє створювати цифрові освітні ресурси. Їх використання на музичних заняттях дозволяє по-новому використовувати текстову, звукову, графічну і відеоінформацію, збагатити методичні можливості заняття, активізувати творчий потенціал студента, розвинути інтерес до музичної культури, формувати музичну і духовну культуру майбутніх вихователів.

Застосування мультимедійних засобів в освітньому процесі формує умови для розвитку інноваційного мислення студента. Окрім цього, забезпечується можливість у процесі вивчення музично-естетичних дисциплін і під час самостійної роботи створити передумови для інтелектуального й особистісного розвитку студентів, а також і оптимізації їх навчальної діяльності, розвитку творчої компетентності майбутніх дошкільних працівників.

За допомогою мультимедійних засобів викладачі отримують змогу реалізовувати музично-комунікативну діяльність студентів під час слухання музики і роздумів щодо неї, співацької діяльності, музично-ритмічних рухів, імпровізацій (мовленневих, вокальних, ритмічних, пластичних) на більш високому рівні. Підвищенню рівня музично-комунікативної діяльності студентів також сприяє використання мультимедійних навчально-методичних посібників і матеріалів, презентацій, музично-дидактичних ігор з аудіододатками тощо.

Серед мультимедійних технологій, що успішно використовується у ході викладання музично-виконавських дисциплін, виділяється виконання студентами музичних творів у супроводі так званого “віртуального оркестру”, звучання якого відтворюється за допомогою синтезатору. Яскраві аранжування знаходять емоційний відгук у студентів та сприяють створенню ситуації успіху як необхідної умови формування у них позитивного стилю педагогічного спілкування.

Упровадження інформаційно-комунікативних технологій дозволяє підвищити якість організації навчально-виховного процесу, зробити навчання більш цікавим, захопливим і емоційно-насиченим, стимулює прагнення до творчого самовираження, надає нові освітні можливості як для студентів, так і для їхніх майбутніх вихованців.

Важливо, щоби вихователь ішов у ногу з часом. Володіння інформаційно-комунікативними технологіями дозволяє забезпечити відповідність образу дошкільного

працівника очікуванням сучасних дітей та їх батьків, підіймає його власний стиль педагогічного спілкування на новий щабель.

Отже, цілеспрямоване, спеціально організоване навчання педагогічному спілкуванню у порівнянні з процесом розвитку комунікативних умінь у традиційній системі є більш ефективним. І все ж результати нашого дослідження не є вичерпними, а проблема якості підготовки майбутніх дошкільних працівників до використання різних стилів педагогічного спілкування у музично-естетичній роботі з дітьми дошкільного віку потребує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Березовин Н.А., Цырельчук Н.А. Психология педагогического общения : Учеб-метод. пособие для студентов пед. специальностей и педагогов. Мн. : МГВРК, 2008. 464 с.
2. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении : Кн. для учителя. М. : Просвещение, 1987. 190 с.
3. Князева Ю.Н., Гаус Т.В. Использование информационно-коммуникационных технологий в профессиональной деятельности музыкального руководителя в условиях ДООУ [Текст] // Педагогика: традиции и инновации: материалы III междунар. науч. конф. (г. Челябинск, апрель 2013 г.). Челябинск : Два комсомольца, 2013. С. 52-54.
4. Коломинский Я.Л. Социальная психология взаимоотношений в малых группах / Я.Л. Коломинский. М. : АСТ, 2010. 448 с.
5. Ларіна І.О., Доля Ю.В. До проблеми формування стилю педагогічного спілкування у майбутніх дошкільних працівників в процесі їх музично-естетичної підготовки // Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасний дискурс щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини : Матеріали науково-практичної конференції (23-24 червня 2017 року). Харків : ООМЦКМ, 2017. С. 150-153.
6. Ларіна І.О., Доля Ю.В. Застосування інтеграційного підходу у викладанні професійно орієнтованих дисциплін в процесі підготовки дошкільних працівників // Традиційна культура в умовах глобалізації: народна музика та декоративне мистецтво в світовому цивілізаційному просторі : Матеріали науково-практичної конференції (22-23 серпня 2014). Харків : ООМЦКМ, 2014. С. 172-174.
7. Ларіна І.О., Доля Ю.В. Проблеми підготовки майбутніх працівників дошкільних навчальних закладів до корекційно-виховної роботи з дошкільниками нетрадиційними засобами // Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі : актуальні проблеми, досвід, інновації : Статті II Всеукраїнської науково-практичної конференції (8-9 квітня 2016 р.). Частина II. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2016. С. 63-72.

In the article the styles of pedagogical communication and the peculiarities of their use in professional activity have been considered. It is the democratic style of communication which is considered to be the most acceptable and fruitful in the practice of preschool educational institutions. It has been proved that the process of formation of the pedagogical communication demonstration style in pedagogical higher educational institutions should be pedagogically managed.

The ways are shown and the form of work concerning the formation of individual style of pedagogical communication of the future employees of the pre-school educational institutions during the process of their musical and esthetic preparation are given. The technologies of formation of the positive pedagogical communication style that future pre-school employees will process have been considered. Importance of applying the method of integration as a means of stimulation of a student's creative activity has been proved. Attention has been emphasized on the development of a student's thinking with the help of digital educational resources.

Peculiarities of methods which use elements of music therapeutic influence on preschooler as an integral part of a pedagogical employee's positive style have been discovered.

Key words: *pedagogical communication, the democratic style of pedagogical communication, individual style formation of pedagogical communication, musical and speech activity, information and communication technologies.*